

B(I)oeiende Bermen

Een andere aanpak voor beheer van bermen, slootkanten en watergangen

oktober 2010

Natuurplatform Drentsche Aa

Wie het Nationaal Park binnenkomt moet onmiddellijk zien dat het daar anders is dan daar buiten, niet door de borden, maar door de bermen. De bermen staan vol bloeiende planten, zijn ruiger, kleurrijker en veelzijdiger”.

Achtergrond

Vergeleken met het kleinschalige landschap dat tot circa de jaren vijftig bestond, is het hedendaagse landschap verworpen tot een "ecologische woestijn", waarin tal van planten-, insecten- en andere diersoorten zijn weggevaagd. Schaalvergroting en daardoor versnippering van natuurterreinen is hier, samen met de intensivering van de agrarische sector, voor een belangrijk deel verantwoordelijk. Veel plantensoorten, maar ook diersoorten vinden een laatste schuilplaats in de marge van het agrarische gebied: overhoekjes, ruilverkavelingsbosjes, maar ook wegbermen, slootkanten en watergangen.

Wegbermen zijn doorgaans maar enkele meters breed, maar door het dichte wegennet is de totaal oppervlakte aan wegbermen in Nederland relatief groot. Bijna 2% van het totale landoppervlak wordt ingenomen door wegbermen, terwijl "erkende" natuurgebieden slechts 4% omvatten. Wegbermen worden niet bemest en bij een goed beheer kunnen ze daarom een forse bijdrage leveren aan de ecologische diversiteit van het land. In wegbermen komen waardevolle en soortenrijke vegetaties voor die in de rest van het land tamelijk zeldzaam zijn. Bovendien vervullen bermen ook de functie van verbindingzone tussen natuurgebieden (A.P. Schaffers, Wageningen 2000).

Huidige situatie

Veel van de hedendaagse bermen vertonen steeds minder diversiteit, en zijn daardoor saai te noemen. Dit heeft als oorzaak dat er te vaak, op een verkeerde manier en op verkeerde tijdstippen gemaaid wordt.

Doelstellingen ecologisch bermbeheer

1. Streven naar stabielere vegetaties met meer plantensoorten en daardoor meer insecten, waardoor hogere dieren als amfibieën, vogels en zoogdieren weer kansen krijgen.
2. Bieden van mogelijkheden aan dieren om bermen te gebruiken als overwinteringsplaats.
3. Mogelijkheid tot het bieden van nestmogelijkheden aan vogels en kleine zoogdieren.
4. Diervriendelijk onderhoud aan bermen en slootkanten, gericht op een maximale overlevingskans van alle daar voorkomende diersoorten
5. Verhogen van de belevingswaarde voor de weggebruiker/recreant/bewoner.
6. Voorkomen van insectenplagen door verstoorde evenwichten te herstellen

Ecologisch bermbeheer door; Gemeente, waterschap en provincie.

De meeste bermen in de gemeente Tynaarlo zijn in beheer bij gemeente, waterschap of provincie. Voor het verankeren van een andere manier van onderhoud van de bermen zal de nieuwe manier opgenomen moeten worden in het beleid van deze overheden en uitgewerkt in onderhoudsprotocollen waar de groene afdelingen mee gaan werken.

Welke bermen en watergangen?

Voor een beheersplan is het nodig allereerst de bermen en watergangen aan te wijzen die zich voor dat beheer lenen. Dat zullen zeker alle bermen buiten de bebouwde kommen van de dorpen zijn. Verder zeker alle bermen in het Nationaal park (NBEL). Alle watergangen en schouwpaden. Alle bermen langs zandwegen. De brede bermen langs de snelwegen A28, N34 en N33. Lastiger zal het zijn smalle bermen langs de verharde wegen in het plan te betrekken. Waar bermen breed genoeg zijn kan het onderhoud op een ecologisch verantwoorde wijze geschieden.

Bermen zijn onderdeel van de weg en veiligheid heeft begrijpelijkerwijs prioriteit 1, ook volgens de wet. Wanneer ecologisch beheer wordt toegepast is het bijvoorbeeld uit het oogpunt van veiligheid noodzakelijk dat het maaisel afgevoerd wordt, ter verkrijging/behoud van een vaste zode. Het maaisel dient wel binnen 3 dagen verwijderd te worden, enerzijds teneinde uitspoeling van nutriënten te voorkomen, terwijl daarnaast ook zaden de kans krijgen zich te verspreiden.

Bermen langs zandwegen

Indien aan deze bermen bosopstanden grenzen en voldoende breedte hebben, kan hier gestreefd worden naar een natuurlijke overgang van een kruidenvegetatie via een ruigtestrook en vervolgens via struweel naar het opgaande bos. Een dergelijk (vrijwel verdwenen) biotoop is van levensbelang voor ondermeer vlinders en reptielen.

Welke vorm van beheer?

Om de juiste vorm van beheer vast te stellen is het idealiter nodig de bermen eerst te beschrijven naar bodemtypen, plantengroei en voorkomende dieren. Daarna is het nodig per bermsoort aan te geven wat de flora- en/of fauna-doelen kunnen zijn voor die berm.

Als derde stap hoort daar het soort onderhoud bij dat die doelen dichterbij kan brengen. Hierbij kan ondermeer de frequentie van het onderhoud bepaald worden, alsmede het gebruik van soorten machines (Cyclomaaiers, Klepelmaaiers, Klepel/zuigmachines).

In veel projecten waar men aan natuurlijk bermbeheer doet, wordt steeds gesproken over verschraling, waardoor er meer planten zouden komen. Maar men kan ook denken aan het verwijderen van een te rijke bovenlaag of aan frezen waardoor er verstoorde grond ontstaat waar weer andere, vaak eenjarige, planten op groeien.

Herstel en ontwikkeling

Uit de inventarisatiegegevens wordt duidelijk bij welke uitgangssituatie welk soort beheer kan worden toegepast.

Kansrijke bermten kunnen verschraald worden, waarbij de nog aanwezige soorten zich relatief makkelijk kunnen verspreiden.

Bij bermten waar geen bronnen meer aanwezig zijn, kan ervoor gekozen worden om uitgangsmateriaal in de vorm van maaisel uit belendende percelen/natuurgebieden tijdelijk te verspreiden in deze bermten.

Indien er sprake is van een kansloze uitgangssituatie, zou gekozen kunnen worden voor het uitzaaien van geschikte zaadmengsels, teneinde toch een fraai beeld te verkrijgen. Dit laatste dient alleen in/nabij de bebouwde kom te gebeuren en niet in de nabijheid van natuurgebieden.

Bij flora en fauna kan men ook denken aan gemeenschappen van planten en dieren. Planten bevorderen de kansen van veel insectensoorten en kleine dieren. Dus er moet niet alleen gekeken worden naar de levenscyclus van de planten en het daarbij passende maaibeleid, bijvoorbeeld. Maar er dient ook gekeken te worden naar de wijze van leven van verschillende diersoorten in samenhang met de plantengroei. Vlinders overwinteren in popvorm in ruigten. Maaien en afvoeren betekent ook het vernietigen van veel insecten. Klepelen en wegzuigen is een vorm van vernietiging van veel kleine dieren zoals kikkers, salamanders, kevers, etc. Braamstruiken en rietkragen zijn geliefde broedplaatsen voor kleine zangvogels. Bermten en slootkanten zouden bijvoorbeeld om het jaar of om de twee jaar gemaaid of opgeschoond kunnen worden en dan bijvoorbeeld om en om, of om de 100 meter, zodat steeds leefruimte/overwinteringsbiotoop gespaard blijft in een gebied, van waaruit planten en dieren de kans krijgen zich later weer te verspreiden. In verband met de levenscyclus van insecten en andere diersoorten is het aanbevelenswaardig om een strook (het verst van de weg gelegen) minder vaak te maaien, bijvoorbeeld eens per 2/3 jaar (G. Londo, Wageningen 1994).

In de Natura 2000 gebieden kan men een nog specifiekere wijze van onderhoud toepassen.

Monitoring

Om na te kunnen gaan welk resultaat de nieuwe manier van onderhoud heeft zal een vorm van monitoren moeten worden opgezet voor flora en fauna.

Daarbij moeten de flora- en faunadoelgroepen centraal staan. Het gaat er om te kijken hoe het beheer de doelsoorten kan bevorderen.

Daarnaast zijn er in sommige gevallen onverwachte effecten te verwachten die een bijstelling van het beheer kunnen vergen.

Het is niet nodig om een soort natuur van rond 1900 terug te krijgen, maar wel een die veelzijdiger is dan de huidige, en die past bij het bodemtype en die ontwikkelingskansen heeft.

Win-win situatie?

Naast het verkrijgen van een gevarieerder en daardoor aantrekkelijker beeld en het vergroten van de biodiversiteit, zou een dergelijk beheer tevens een kostenbesparing met zich mee kunnen brengen. Daarnaast bevordert een gebied met bloemrijke bermen de belevingswaarde en daardoor de recreatie.

